

Fülöp Gézára emlékeztünk

A *Kovács Máté Alapítvány* a tavalyi év végén kezdeményezte, hogy 2008-ban, születésének nyolcvanadik, halálának tizedik évfordulóján a könyvtáros szakma emlékezzen meg a könyvtárosképzést megújító tanszékvezetőről, könyvtáros nemzedékek tanítómesteréről és barátjáról, a Kovács Máté hagyomány ápolójáról és folytatójáról, az alapítvány első elnökéről, *Fülöp Gézáról*. Amellett, hogy a könyvtárosképző tanszékek oktatói és hallgatói számára tudományos és oktatói tevékenységének feldolgozására vonatkozó pályázatot írtunk ki, a kezdeményezés részleteivel megkerestük a Tanár úr egykori tanszékvezetői tevékenységének helyszínét: a budapesti könyvtár tanszéket és a Magyar Könyvtárosok Egyesületét. Sajnálattal vettük tudomásul, hogy a tanszék – többszöri megkeresésünk ellenére – semmilyen formában nem reagál felkérő leveleinkre, így csak valószínűsíteni tudjuk, hogy önállóan készül az évfordulókkal kapcsolatos megemlékezésekre.

A könyvtáros szakmai szervezet megkeresése több szempontból bizonyult jó választásnak, hiszen az ideai vándorgyűlés helyszíne, Szombathely szorosan kötődik a Tanár úr szülőhelyének és szívének egész életében kedves pihenőkörnyezetének helyszínéhez (sokan szomorúan emlékszünk arra is: a felfoghatatlanul gyorsan bekövetkező halál is ebben a környezetben érte őt). Sokrétű személyiségét sem volt nehéz összekapcsolni az ideai – ráadásul szintén kerek évfordulás – vándorgyűlés témájával: a könyvtárak örök reneszánsza feltételezi azokat a reneszánsz értelemben vett polihistorokat is, akik nemzedékek hosszú sorának képesek átadni széles körű tudásukat – ilyen szellemiségű volt a Tanár úr is. A kezdeményező alapítvány nevében köszönettel tartozunk a MKE Társadalomtudományi szekciójának, amely az újabb kapcsolódási pontot, Fülöp Géza egyesületi tevékenységét is figyelembe véve szekcióprogrammá emelte a megemlékezést. A kezdeményezéshez az MKE Vas megyei szervezete is csatlakozott.

A vándorgyűlés második napjának délutánján a szekcióülésre több mint hatvan résztvevő gyűlt össze, vendégeink között köszönhetjük Fülöp tanár úr feleségét, *F. Csanak Dórá*t is. A program kezdete előtt a *Barátné Hajdu Ágnes* összeállításában készült számítógépes diasorozat és halk zene segítségével idéztük fel sokak fényképről a Tanár úr alakját. A Társadalomtudományi szekció elnöke, *Villám Judit*, a társzervező Vas megyei MKE-szervezet elnöke, *Tilcsikné Pásztor Ágnes* és a levezető elnök, *Kovács Ilona* köszöntője után az első előadást *Bényei Miklós* tartotta, *Fülöp Géza kandidátusi és doktori értekezése* címmel. Előadásában ismertette az 1973. április 9-én megvédett kandidátusi disszertáció tartamát, hangsúlyozva témájának úttörő jellegét: a felvilágosodás- és reformkori könyv- és sajtótörténet ma is újszerűnek tekinthető olvasástörténeti megközelítését. A Gondolat Kiadónál később nyomtatásban megjelent és a képzésben azonnal kötelező olvasmánnyá vált kötetet párhuzamba állította, és újabb eredményeit kiemelve összehasonlította a szinte napra pontosan húsz évvel később megvédett nagydoktori disszertációval, a korabeli könyvkultúra teljes értékű monográfiájának nevez-

ve azt. Szomorúan állapította meg, hogy a szakma adósa maradt a Tanár úrnak a címzetes egyetemi tanári ranggal és a kéziratban ma is hozzáférhető értekezés nyomtatásban való megjelentetésével.

A második előadó, *Pogány György* utalt arra, hogy Fülöp tanár úr tanszékvezetésének időszaka nemcsak társadalompolitikai értelemben, de a könyvtárosképzés tekintetében is rendszerváltoztató időszakra esett. Pogány akkoriban az egyik újonnan kikísérletezett képzési forma, az ún. posztgraduális könyvtörténet–könyvmuzeológia szak hallgatójaként Fülöp tanár úr kutatási területéhez tartozó résztémát választott szakdolgozata alapanyagául, szekció-előadásában *Női olvasóközönség a felvilágosodás korában* címmel az e témában fellelt újabb eredményeit – a magyarországi női olvasóközönségnek az 1770-es 1780-as években ajánlott olvasmányjegyzékeket – ismertette, közülük négyet részletesen is elemezve.

Szabó Sándor Fülöp Géza, a képzést megújító tanszékvezető című előadásának nyitógondolata a negyedszázados oktatási és képzésszervezési tapasztalatát tanszékvezetővé választása után a szakmai elvárásoknak megfelelően alkalmazó tanár személyét mutatta be. Az előadó a továbbiakban kitért az egy év alatt kidolgozott új tanterv bemutatására, a gyakorlókönyvtári rendszer tervére, a hallgatók évközi és nyári gyakorlatainak szervezésére, a speciális kollégiumok bevezetésére – hiszen mindezeket a Tanár úr kezdeményezte. Ő volt az, aki belevágott a könyvtáros tanszékek körében akkoriban még egyáltalán nem gyakori nemzetközi együttműködésbe egy hároméves TEMPUS-program keretében a tanterv- és (számítógépes) infrastruktúrafejlesztés, az oktatói és a hallgatói mobilitás érdekében; de ő volt az is, aki az első könyvespolc megmozgatásától az utolsó tantermi szék átszállításáig „levezényelte” a tanszék Múzeum körútra költözését.

Sebestyén György előadása elején utalt Fülöp Géza tanári és tanszékvezetői tevékenységének egységére, és kiemelte meghatározó szerepét a tudományszervezés területén. Megemlítette, hogy a Tanár úr az 1980-as években az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága tagjaként többekkel együtt elérte, hogy a könyvtár-tudományi területen is lehessen kandidátusi fokozatot szerezni, annak ellenére, hogy az Akadémia a tudományágat nem ismerte el önállóként tudományszakként. Ez a folyamat vezetett el a későbbiekben – szintén a Tanár úrnak köszönhetően – az első PhD-képzés programjának benyújtásához. *Sebestyén* felidézte Fülöp Gézának az MTA Bibliológiai munkacsoportjában betöltött szerepét is, részletesen ismertette a Tanár úr egy, a magyar bibliológia hagyományait a XVIII. század végétől a XX. századig bemutató angol nyelvű előadásának sikerét az első francia–magyar bibliológiai szemináriumon.

A szekcióprogram második részében, a korreferátumok között elsőként *Szeráfinné Szabolcsi Ágnes* előadását olvasta fel távollétében kolléganője, Tóth Erzsébet. A két részből álló beszámoló kitért Fülöp Géza nyíregyházi tanszékvezetői időszakának elemzésére és a nyíregyházi kollégák személyes emlékeire, többek között arra: a Tanár úr valamennyiük tudományos munkásságát ösztönözte, figyelmemmel kísérte és segítette.

Barátné Hajdu Ágnes előadását két Rilke-idézet fogta keretbe: „*Ti e szívből nem múltok el sosem*” – „*szíve nappá lett, sugaras özönné, s a porszem is fel-fénylett sugarán*”. Emlékei közül azt emelte ki, mennyire számon tartotta hallgatóit, tanítványait a Tanár úr: őrizte a hallgatói névsorokat, a negyven, oktatással töltött év alatt négyezer diákot tanított. *Hajdu Ágnes* részletezte Fülöp Gézának

az Országos Tudományos Diákkör könyvtáros alszekciójában 16 éven keresztül végzett lelkes, kitartó és a hallgatókat minden tudományos ambíciójukban támogató munkáját, és mesélt a hetvenedik születésnapra mindannyiunk által szívvel-szeretettel készített kötet munkálatairól is.

Murányi Lajos olyan kutatási eredményeit mutatta be a korreferátumok sorában, amelyeknek vizsgálatához az első – de egészen a bölcsészdoktori disszertációig vezető – lépéseit a Tanár úr ösztönzésére tette meg. Napjainkban újra visszatérve korábbi témájához és kiindulópontként változatlanul Fülöp Géza felvilágosodás- és reformkori olvasóközönségről szóló monográfiáját használva, egy köznemesi család két tagjának, Madarász Gedeonnak és Józsefnek a katalógusait vizsgálja. A két könyvjegyzék azoknak a köteteknek a leírását tartalmazza, amelyet apa és fia a Fejér megyei olvasótársaságnak kölcsönzött ki közös használatra.

Papp Gyula korreferátuma hallgatói éveit idézte fel, azt a korszakot a hetvenes évek elejéről, amikor Fülöp Géza – kollégáival, Kovács Mátéval, Szentmihályi Jánossal, Szelle Bélával együtt – nagyfokú pedagógiai, oktatói intelligenciával és tudásának teljes átadásával működtette az akkoriban frissen indult ún. kiegészítő könyvtár szakot. Mesélt arról is: körmendi könyvtárosként, katafai lakosként hányszor vitt üzeneteket a Tanár úr régi, szülőfalujabéli, hegyhátszentmártoni ismerőseinek. Előadása végén felidézte azokat az utolsó napokat is, amikor egykori tanárával nem sokkal a fájdalmasan gyorsan bekövetkezett szomorú vég előtt már csak a körmendi kórházban beszélgethetett.

A szekcióülés végén *Tóth Gyula*, a Kovács Máté Alapítvány elnöke foglalta össze az ülésen elhangzottakat, beszélt az Alapítvány kuratóriuma által Fülöp Géza emlékére kiírt sikeres hallgatói és oktatói pályázatról, a Tanár úr nagydoktori disszertációja megjelentetésének kezdeményezéséről, és szavai nyomán született meg a szekció ajánlása, amelyet a vándorgyűlés hagyományainak megfelelően a záró plenáris ülésen olvastak fel: „*A hazai könyvtáriügy mindig akkor volt sikeres, amikor nagyszerű könyvtárosok vállain nyugodott. Példájukból erőt és igazolást meríthetünk további munkánkhoz.*”

* * *

A szekcióprogram krónikásának szerepéből kilépve, a Tanár úr egykori tanítványaként és kollégjaként személyesebb hangvételben is szeretném felidézni vele kapcsolatos emlékeimet. Hallgatóként akkor találkoztunk vele először, amikor tanulmányaink ideje elérte a nyomdászattörténet kézműipari időszakát. Vaskos, kézzel teleírt írólap-csomagjaiból tartotta előadásait, amelyek különlegesen élvezetessé akkor váltak, ha a lapokat odahagyva rövidebb-hosszabb könyv-, könyvtár- és művelődéstörténeti „kitérőket” tett. Az írólapok szövegeit aztán az első szigorlatra készülődés idején puhafedeles, nyomtatott egyetemi jegyzeteiben láttuk viszont (sokat hallottam őt később zsörtölődni, hogy a gutenbergi időszakra vonatkozó, alig százoldalas egyetemi jegyzetét se képesek a hallgatók végigolvasni, az abból készített kivonatokból, később a kivonatok kivonatából próbálnak vizsgáin a számonkérésnek megfelelni...). Ebben az időben választották a Dán Róbert halálával megüresedett tanszékvezetői székbe, de ez semmit sem változtatott a hallgatókhoz fűződő igen-igen közvetlen kapcsolatán: Szabó Sándorral együtt, kérdések sorával szívesen „térképezték fel” a vizsgák és szigorlatok végén az indexekben talált hallgatói szülővárosokat (és meg is jegyezték, majd később

pontosan idézték is) és emlegették fel (ha voltak, márpedig legtöbbször voltak, hiszen sokfelé megfordultak az országban) saját, az adott helyszínhez fűződő személyes élményeiket. A Tanár úrnak hallgatói későbbi sorsára is gondja volt: végzősként több olyan állásajánlatot közvetített számomra is, amelyek hozzá futottak be. Sőt, azt is megértéssel fogadta, ha az ajánlatok egyikéről-másikáról a gyakorlatban derült ki, hogy messze nem állnak rendelkezésre a meghirdetett feltételek. Kételkedés nélkül elhitte nekem például, hogy a Budapest környéki, jó nevű, pedagógiai módszerei miatt akkor már igen felkapott iskolában a szabad oktatás levegője helyett értelmetlen, drákói szigort és lehetetlen, vállalhatatlan munkakörülményeket találtam.

Nagyon egyszerű mondatban tudom megfogalmazni, pedig életem meghatározó ténye: Fülöp tanár úr indított el a könyvtárosi és az oktatói pályán, az első pillanatoktól kezdve formálva hivatástudatomat is. Az államvizsga előtti utolsó állásajánlat úgy érkezett tőle, hogy az már a tanszék könyvtárosi státusára szólt. Boldogan vállaltam, és bíztam benne, hogy meg tudok felelni elvárásainak. Hagyományos, klasszikus könyvtárosi feladatok ellátásával kezdtem, aztán fokozatosan kaptam olyan munkákat is, amelyek egyre inkább az oktatásszervezés kategóriájába tartoztak – jelenlegi, a Könyvtári Intézet Oktatási osztálya élén végzett feladataim egy része is az akkor szerzett gyakorlat- és tapasztalathalmazban gyökerezik. A szívemhez legközelebb álló megbízások egyike a tanszéki kirándulások szervezése volt, amelyek megvalósulása mindig akkor vált igazán emlékezetessé, ha Tanár úr is velünk utazott – különösen, ha utunk az Őrségbe vezetett, hiszen ott aztán minden „pityert és szert” úgy ismert, mint a tenyerét, sőt: jó szívvel ajánlotta híres vasi pálinkáját is.

A nyolcvanas évek végén az Országos Tudományos Diákköri Konferencia szabályai lehetőséget adtak arra, hogy megvédett szakdolgozatuk bizonyos részeivel végzett hallgatók is induljanak a megmérettetésen. A Tanár úr biztatott és segített a résztéma kiválasztásában (Nagy Péter cár magángyűjteménye a fennmaradt katalógusok alapján); hasznos tanácsokat adott a felkészülés során (azóta is alkalmazom ezeket, ha órára vagy szakmai beszámolóra készülök, márpedig – megint csak jelenlegi munkámból kifolyólag – mindkettő gyakran előfordul), hiszen az országos fordulón már szóban, valódi előadást produkálva kellett az anyagot ismertetnem (hol volt még akkor a számítógépes diavetítés... írásvetítő fóliára rajzoltam a könyvtár összetételét ismertető táblázatot...). Sosem felejttem el az arcára írt örömet és büszkeséget, amikor az OTDK-s eredmények jutalmaként mint felkészítő tanár és versenyző együtt vettük át az Akadémián a Pro Scientia Aranyérmét. A választott téma aztán bölcsészdoktori, majd PhD-dolgozattá fejlődött – mindvégig Tanár úr segítőkész, kedves támogatásával.

Példaszerű volt, ahogyan tanítani tanított és életem végéig büszke leszek rá, hogy azokban a témákban: a nyomdászat-, könyvtár- és sajtótörténetben mélyülhettem el, amelyekkel ő is foglalkozott. A fokozatosság és a lépcsőről lépésre haladás elvét szem előtt tartva, mindenben segítve és tanácsot adva, tematikáit és kötelezőirodalom-jegyzékeit kiindulásként kölcsönadva indított el a tanítás útján. Segítségére folyamatosan számíthattam, bármikor fordulhattam hozzá kérdéseimmel és kétségeimmel. Napjainkban, a könyvtáros képzés egyre nagyobb és nagyobb szeletét megismerve, annak felnőttképzési oldalát is megtapasztalva látom csak (akkoriban egyszerűen elfogadtam és megtettem, amit kért): mennyire igaza

volt, amikor először a kiegészítő tagozaton bízott meg órák – és eleinte elsősorban szemináriumok – tartásával, és csak akkor léphettem a következő „grádicsra”, a nappali tagozatos képzésbe és előadások tartásába, amikor a hallgatókkal valójában párhuzamos munkát végezve kellőképpen elmélyültem a vonatkozó korszakok szemináriumi témáinak kidolgozásában. Segítsége és módszereinek átadása mindig önzetlen volt: sose tapasztaltam, hogy féltette volna eredményeit tőlünk, fiatalabbaktól. Csak remélni merem, ugyanakkor bízom is benne, hogy e metódust mindazok ismerik és alkalmazzák, akik egykori tanítványaiként figyelemmel kísérhették munkásságát, és most oktatóként, vezetőként a könyvtárosképző helyszíneken felelősek a szakmai utánpótlás biztosításáért.

Kollégaként tapasztalhattam meg, hogy a tanszék valamennyi munkatársával „megtalálta a hangot”, tisztelettel figyeltem, milyen mély barátság fűzi némelyikükhöz. Szelle Bélával és Szabó Sándorral alkotott „triumvirátusuk” legendás volt – csakúgy, mint egyszer-kétszer-sokszor mesélt történeteik, amelyek a megtörténtük óta eltelt idő függvényében színesedtek és bővültek egyre kerekébb egészsé. Kovács Ilona mellett a Tanár úrnak köszönhetem, hogy megalakulásától fogva titkárként vehetek részt a Kovács Máté Alapítvány kuratóriumának munkájában, megismerve, kipróbálva és napjainkban talán már egy kicsit alakítva is e társadalmi szervezet tevékenységét. Többször könnyezve és meghatódva, sokszor az előadók által felidézett emlékek hallatán csendben bólogatva hallgattam végig („valóban, én is így emlékszem”) a negyvenedik könyvtáros vándorgyűlés Tanár úrnak szentelt emlékülését, amelynek egyik kezdeményezője kuratóriumunk volt. Szívvel örülök, hogy – részben ugyan szomorú évforduló kapcsán, de – mindannyiunk számára újra megelevenedett Fülöp Géza soha nem feledhető személyisége és alakja. Ahogy a latin sírfelirat jelzi: abiit, non obiit – eltávozott, de nem halt meg...

Hangodi Ágnes